

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Sifre Kodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Ba-midbar

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 597 [1836 oder 1837]

וט ךל חלש

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8951

ש ל ח ל יד טו

היהוא ויכחם ויכתום עד

החרמה: פ

טו (א) וידבר יהוה אל משה
לאמר: (ב) דבר אל בני ישראל
ואמרת אליהם כי תבאו אל
ארץ מושבתיכם אשר אני נתן
לכם: (ג) ועשיתם אשה ליהוה
עלה אוֹזֶבֶת לִפְלֹא־נֶדֶר אוֹ
בְנִדְבָה אוֹ בְמַעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת

תרגום אשכנזי פד

שלוש עשר ויא אונד פערפאלגטען
ויה כיו גען חרמה:

טו (א) דער עוויגע רעדעטע
מיט משה אונד שפראך:
(ב) רעדע מיט דען קינדען
ישראל'ס, אונד זאגע איהנען:
ווען איהר אין דאז לאנד איי-
ערער וואָהנענ קאממט, דאז
איך אייך אייגעבען ווילל,
(ג) אונד וואָללעט דעם עוויגען
צו עהרען, איין פֿייערפֿאפער
ברייגען, עס וויא איין גאנצעס
אפפער אָדער איין טעהלאפ-
פער צום בעאָנדערן געליב-
דע, אָדער אלס פֿרייאווילליגע

נאבע, אָדער אייך איין פֿעסט-אפפער, אום דעם עוויגען צו עהרען, פֿאם רינדפֿיה
אָדער

ר ש י

(מה) ויכחם - כמו ואכחם אותם טחן
(דברים ט') מכה אחר מכה: עד החרמה.
שם המקום נקרא על שם המאורע:
(ג) ועשיתם אשה - אין זה כוונת אלל
בשבתא שם ותעלה על לבבכם לעשות
אשה לה': לרית נישוא. נחת רוח לפני:
לפלא נדר או בנדבה וגומר. או שמתען
האשם בשביל חובת מועדיכם שחייבתי
אתכם לעשות במועד:

והקריב

תרגום אונקלוס

היהוא ויחוננו ויטרינון עד חרמה:

טו (א) ומליל יי עם משה למימר: (ב) מליל
עם בני ישראל ותימר להון ארי תעלון
לארע מותבניכון די אנא יהיב לכון:
(ג) ותעבדון קורבנא קדם יי עלתא או
נקסח קודשא לאפרשא נדרא או בנדבתא
או במועדיכון למעבד לאתקבלא ברעא

קדם

ב א ו ר

(מה) ויכחם, דקדוק המלה הזאת קשה מאוד, וכבר נזכרו כל המדקדקים זה אומר בכה וזה
אומר בכה, ועל כל זה איננו נמלטת הזרות לשון רבים ושבר, כמו שפירש רש"י מכה אחר מכה,
וכן מתורגם בלשון אשכנז, אמנם היותר נכון כדעת הרד"ק שגרשה כתת והוראתה בחביריה,
כמו ומעורר וכתות (ויקרא כ"ב כ"ד), וכתותי מפניו כריו (תהלים פ"ט כ"ד), והיה ראוי לכתתם
כי הנספד היא מבנין הפעיל יבא אצח, על משקל היום הזה אצל תת (דברים ז' כ"ה),
ובננוים ישמנה קמ"ן האית"ן לשו"א ופ"א הפעל בחיר"ק על משקל וישלם (שמואל א' ה' ו')
אלא שהוסח הדגש בפ"א הפעל, ואל יקשה זה בעיניך, כי מלאנו הרבה בזאת, כמו ויתמו ידמו.
הראויים יתמו ידמו: עד החרמה, שם מקום, כן תרגם אונקלוס וכן פירש רש"י והראב"ע וכתב
עד ו"א עד שהחרימום עד כאן, ונראה שנוגה ה"א אומרים לפי שגאה ה"א הידיעה על שם
הפרעי, לכן דעתם שהוא מקור בחוספת ה"א, כמו לשהבה את ה' (דברים י"ט ט'), ליראה
אותי (שם ד' י'), וכך כתב יב"ע עד שליו:

טו (ג) ועשיתם אשה, אין זה כוונת אלל בשתעלו על לבבכם לעשות אשה לה' בארץ
מושבותיכם: או זבח, שלמים: לפלא, לשון הפרשה והבדלה, וכן והסלה ה'
(שמות ט' ד'), אף שהיא כה"א כי אותיות אה"י מתחלפות: או במעריכם, או בשמעו
האשה

רִיחַ נִיחַח לַיהוָה מִן־הַבֶּקֶר אוֹ
מִן־הַצֶּאֱן: (ד) וְהַקָּרִיב הַמִּקְרִיב
קָרְבָּנוֹ לַיהוָה מִנְחָה סֶלֶת עֲשֹׂרוֹן
בָּלוֹל בְּרִבְעֵית הַהֵינֶן שֶׁמֶן: (ה) וַיֵּין
לְנֶסֶךְ רִבְעֵית הַהֵינֶן תַּעֲשֶׂה עַל־
הָעֹלָה אוֹ לִזְבַּח לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד:
(ו) אוֹ לֹאִיר תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֶלֶת
שְׁנֵי עֲשָׂרִים בָּלוֹלָה בְּשֶׁמֶן
שְׁלִשִׁית הַהֵינֶן: (ז) וַיֵּין לְנֶסֶךְ
שְׁלִשִׁית הַהֵינֶן תִּקְרִיב רִיחַ־נִיחַח

אֲדַעַר פָּאָם קִלְיָנָא פִּיעָה, אִיִּי
נַעַן אֲנַנְעָהמַעַן גַּעֲרוֹךְ אוֹיִפֵּי
שְׁמִינָעַן צוֹ לֵאסְסַעַן: (ד) וְזָא
זָאֵלֵל דַּעֲרִיעִנָּע, וְעַלְדַּעֲרִי אִיִּין
זָאֵלְעַם אַפְפֶּעַר דַּעַם עוֹוִינָעַן
צוֹ עַהֲרַעַן דְּאֶרְכִּינָנֵט, אוֹיִךְ
אִיִּין מַעַהֲלֶאפְפֶּעַר, נַעַהמִלִּיךְ
אִיִּין צַעַהנְטַעַל פִּינָעַם מַעַהֲלִי,
מִיט אִינָעַם פִּירטַעַל הִינֵן אָהֵל
אִינָגַעֲרִיהֶרֶט, דָּאֵצוֹ בְּרִינָעַן
(ה) אוֹיִךְ ווִיִּין צוֹם טְרָאנְקָאפֵּי
פֶּעַר אִיִּין פִּירטַעַל הִינֵן, צוֹ יַעֲ
דַעַם גֶּאנְצַענָאפְפֶּעַר אֲדַעַר
מַאֲהֶלֶאפְפֶּעַר, נַעַהמִלִּיךְ אוֹיִךְ
יַעֲדַעַם לֵאסְ. (ו) ווִירֵד אֲבַעַר
אִיִּין ווִירֵדַעַר דָּאֶרְגַּעֲבֶרֶאָט,
זָא ווִירֵד צוֹם מַעַהֲלֶאפְפֶּעַר נַעֲ

בְּאִמְמַעַן, צוֹוִיִּיא צַעַהנְטַהִיִּיל פִּינָעַן מַעַהֲלִים אִינָגַעֲרִיהֶרֶט מִיט אִינָעַם דְּרִיטַטַעַל הִינֵן אָהֵל,
(ז) נַעַכְסַט אִינָעַם דְּרִיטַטַעַל הִינֵן ווִיִּין צוֹם טְרָאנְקָאפְפֶּעַר זָאֵלֵל. דִּיעוֹעַם אִיִּין לִיעַבְלִיכַעַן גַּעֲרוֹךְ,
דַּעַם

תרגום אונקלוס

ר ש י

קָדָם יִי מִן הַזֶּבֶן אוֹ מִן עֵזָא: (ד) וְהַקָּרִיב
הַמִּקְרִיב קוֹרְבָּנִיהָ קָדָם יִי מִנְחָתָא סוֹלְחָא
עֲשִׂירוֹנָא דְּפִילָא בְּרִבְעוֹת הֵינָא מִשְׁחָא:
(ה) וְהַמִּזְרָא לְנֶסֶךָא רִבְעוֹת הֵינָא תַּעֲבִיד עַל
עֹלָתָא אוֹ לְנֶסֶךְ קוֹדֶשִׁיא לֹאֲמָרָא חָד:
(ו) אוֹ לְדִכְרָא תַּעֲבִיד מִנְחָתָא סוֹלְחָא תִּרְיִין
(ז) וְהַמִּזְרָא לְנֶסֶךָא תִּלְחוֹת הֵינָא תִּקְרִיב

(ד) וְהַקָּרִיב הַמִּקְרִיב. מִקְרִיבֵינוּ נִסְכִּים
וּמִנְחָה לְכָל זֶהמָה הַמִּנְחָה כְּלִיל וְהַשֶּׁמֶן
נִבְלָל בְּמִזְבֵּחַ וְהִיִּין לְסַפְלִים כְּמוֹ שְׁנֵינֵינוּ
בְּמִסְכַּת סוֹכָה: (ה) לְנֶסֶךְ הָאֶחָד. עַל
כָּל הָאֲמֹר לְמַעַל הוּא מוֹסֵב עַל הַמִּנְחָה
וְעַל הַשֶּׁמֶן וְעַל הֵיִין: (ו) אוֹ לֵאֵיל. וְאִם
אֵיל הוּא. וְכַנּוּתֵינוּ דְּרָשׁ אוֹ לְכַנּוּת אֶת
הַפִּלָּגִס לְנִסְכֵינוּ אֵיל:

אשה

עֲשִׂירוֹנִין דְּפִילָא בְּמִשְׁחָ תִּלְחוֹת הֵינָא:

לאחקבלא

ב א ו ר

הַאֲשֶׁה לְמוֹנֵחַ מוֹעֲדִיכֵם שְׁנוּיִמִּיכֵם לַעֲשׂוֹת זִמּוּעַד: (ד) וְהַקָּרִיב וְגוֹמֵר, אוֹ חִקְרִיבֵינוּ נִסְכִּים וּמִנְחָה
לְכָל זֶהמָה כְּמוֹ שְׁכַחֵב נִסְמוֹךְ: מִנְחָה סֶלֶת וְגוֹמֵר בָּלוֹל וְגוֹמֵר, הַשֶּׁמֶן נִבְלָל עִם הַסֶּלֶת וְכָל
כְּלִיל עַל הַמִּזְבֵּחַ: (ה) וַיֵּין לְנֶסֶךְ, הֵיִין אִינָנוּ נִמּוֹן עַל הָאֵשׁ יָק שׁוֹפְכִין אוֹתוֹ לְסַפְלִים שַׁעַל
הַמִּזְבֵּחַ קְנוֹעִין וּמַשִּׁם יוֹרֵד לְשִׁיתִין וְהִם נִקְבִּים שְׁמִזְמָנָא יוֹרֵדִים עַד הַקֶּרֶקַע וְגַם בְּקֶרֶקַע עֲלֵמָה
בְּעוֹמָק: עַל הָעֹלָה, כְּשִׁבִיל הַשֶּׁלֶם: אוֹ לִזְבַּח, אוֹ כְּשִׁבִיל זֶנֶחַ הַשְּׁלָמִים: לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד, אִם
הַקָּרִיב הוּא כְּבֹשׁ, וְחֹזֵר עַל כָּל הָאֲמֹר בְּפִסְקוֹ שְׁלִפְנֵינוּ עַל הַמִּנְחָה וְעַל הַשֶּׁמֶן וְעַל הֵיִין: (ו) אוֹ
לֵאֵיל

ה מ ע מ ר

טו (ו) אוֹ לֵאֵיל, לְדַעַת רֹב הַמִּפְרָשׁ, כֹּא מֵלֵת אוֹ נִטְקִים אִם, וְעִיִּין בְּפִתְרוֹן הַמִּלּוֹת לְמַהֲרָא לְנִדְאֵי.

ש ל ח ל ד יר

חרגום אשכנזי פה

דעם עוויגען צו עהרען, אדע-
שטייגען: (ח) ברינגט דאס
אבער איין יונגעס רינד צום
גאנצענאפער, אדער צום
מאהלאפער אלס איין בעיא-
דערעס געליכדע אדער פריי-
דענאפער, דעם עוויגען צו
עהרען. (ט) זא ברינגט מאן צום
יונגען רינדע איין מעהלאפער
פאן דריי צעהנטייל פייגען
מעהלס אינגעריהרט מיט
איינעם האלבען היין אהל,
(ו) נעכסט איינעם האלבען היין
וויין צום טראנקאפער; וויא עס
איין פייעראפער ליבליכען
גערודס דעם עוויגען צו עה-
רען. (זא) אלוז זאלל געשע-
הען בייא יעדעס אכסען, וויר-
כל

ליהוה: * (ח) וכי תעשה בן בקר
עלה אוזבה לפלאגדר או-
שלמים ליהוה: (ט) והקריב על-
בן הבקר מנחה סלת שרשה
עשרנים כלור בשמן חצי ההין:
(י) ויין הקריב לנסך חצי ההין
אשה ריח ניחח ליהוה: (יא) כבה
יעשה לשור האחד או לאיל
האחד או לשא בכבשים או
בעזים: (יב) במספר אשר תעשו
כבה תעשו לאחד במספרם:

דער אדער שאף פאן לעממערן אדער ציעגען: (יב) נאך אנצאהל דער שטקע,
דיא איהר דארכרינגט, מוס איינעם יעדען דאן פערארנדעטע הינצוגעפונט ווערדען;
יעדער

חרגום אונקלום

ר ש י

(י) אשה ריח. אינו מוסב אלא על המנחה
והשמן אכל היין אינו אשה שאינו ניתן על
האש: (יא) או לשא. בין שהוא בכבשים בין
שהוא בעזים כבש ושה קרויים בתוך שנתם:
איל. בן שלשה עשר חדש ויום אחד:
(יב) במספר אשר תעשו. במספר הנהמות
אשר מקרינו לקרבן כבה תעשו נסכים לכל
אחד מהם: במספרם. של נהמות מספרם
של נסכים:

לאחקבלא ברעוא קדם יי: (ח) וארי תעבד
בר תורי עלתא או נכסת קודשא לאכרשא
נדרא או נכסת קודשא קדם יי: (ט) ויקרב
על בר תורי מנחתא סלתא תלתא עשרונים
דפיל במשח פלגות הינא: (י) וחמרא
תקרב לנסכא פלגות הינא קורבן דמחקהל
ברעוא קדם יי: (יא) כדין יתעבד לתורא חד
או לדכרא חד או לאימר באמריא או בעיויא:

כנס

(יב) כמנין די תעבדון כדין תעבדון
לחד

ב א ו ר

לאיל, או אס הקרבן יהיה איל תהיה מנחתו שני עשרונים ויין שלישיית ההין: (י) אשה ריח
ניחח, אינו מוסב אלא על המנחה והשמן, אכל היין אינו אשה שאינו ניתן על האש: (יא) או
לשא וגומר, בין שהוא בכבשים בין שהוא בעזים, כבש ושה קרויים בתוך שנתם, איל בן שלשה
עשר חדש ויום אחד: (יב) במספר אשר תעשו, במספר הנהמות אשר מקרינו כבה תעשו לכל
אחד מהם נסכים: במספרם, של נהמות מספרם של נסכים. (רש"י), כוון צוה לבאר תיבת
במספרם שהיא לכאורה מיותרת, ואמר במספרם של נהמות כך מספר הנסכים, שאלו היה
אומר כבה תעשו לאחד לכל היה במשמע שלכל אחת מהנהמות יעשה נסכים במספר כל הנהמות
כלם

תרגום אשכנזי

(יג) יעדער איינהיימישע, דער דעם עוויגען צו עהרען איין פֿייַ עראַפּער ליבליכען גערודעס דאָרבריינגען ווילל האַט זיך נאָך דיווער פֿאַרשריפֿט צו ריכטען. (יד) אונד ווען איין פֿרעמדער זיך בייא אייך נידער לעסט, אָדער בייא אייערן נאָכקאָממען זיך אונטער אייך אויפֿהעלט, אונד דעם עוויגען צו עהרען איין פֿייַעראַפּער ליבליכען גערודעס דאָרבריינגען ווילל, זאָמוסער עס עכען זאָ מאַכען, וויא איהר. (טו) אייך, פֿערוואַמלונג דעם פֿאַל קעם! איזט איינערלייא געזעטן פֿאַרגעשריעכען פֿיר אייך אונד פֿיר דען פֿרעמדען,

ש ל ח ל ד טו

(יג) כָּל־הָאֲזָרָה יַעֲשֶׂה־כִּכָּה אֶת־אֱלֹהִים לְהַקְרִיב אִשָּׁה רִיח־נִיחַח לַיהוָה: (יד) וְכִי־יִגֹּד אַחֲכֶם גֵּר אִזּו אֲשֶׁר־בְּתוֹכְכֶם לְדִרְתִּיכֶם וַעֲשֵׂה אִשָּׁה רִיח־נִיחַח לַיהוָה כַּאֲשֶׁר הִצַּעְשׂוּ בֶן יַעֲשֶׂה: (טו) הַקָּהֵל חֲקָה אַחַת לָכֶם וּלְגֵר הָגֵר חֲקַת עוֹלָם לְדִרְתִּיכֶם כִּכֶּם כַּגֵּר יִהְיֶה לִפְנֵי יְהוָה: (טז) הַזֹּרֶה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וּלְגֵר הָגֵר אַתְּכֶם: פ

ששי

וידבר

דער זיך נידערלעסט. איינע עוויגע זאטצונג זייא דיעזעס אייערן נאכקאממען, דאס איהר אונד דער פֿרעמדע פֿאַר דעם עוויגען גלייך זייד. (טו) איינערלייא לעהרע רע אונד איינערלייא רעכטע האבט איהר אונד דער פֿרעמדע, דער בייא אייך וואָהנט.

דער

תרגום אונקלוס

ר ש י

(טו) כנס כגר. נמותנס כן גר וכן דין לשון עברית כנן ס' כארץ מלכים כן ארץ מלכים כמוני כמוך כעמי כעמך:

נבואנס

ברעוא קדם יי פמא די תעבדון בן יעבד: (טו) קהלא קימא חד לכון ולגיוריא דירגירון קים עלם לדריכון בותכון בגיורא יהי קדם יי: (טז) אוריתא חדא ודינא חדא יהי לכון ולגיוריא דיתגירון עמכון:

ומליל

ב א ו ר

כלס, לכך הוסיף באור לאמר שמספר הנהמות ומספר הנסכים שזה, ומעמה אין עוד מקום לטעות: (יג) כל האזרח יעשה וגומר, פירושו כל האזרח אשר יקריב ריח ניחח לה' יעשה ככה את אלה, וכן מתורגם בלשון אשכנזי: (יד) וכי יגור אחכם גר, בין שהוא אחכם היום: או אשר בתוכם לדתיתכם, או נשיהיה בתוכם לדורות הבאים: ועשה אשה, ויראה לעשות אז יעשה כמו שנויתי אתכם: (טו) הקהל, הואל"ע כתב הה"א היא ה"א הידיעה, כי לדעתו אין סימן קריאה בלשון הקדש, אבל הרד"ק כתב שהיא לקריאה, כמו הדור אחס (ירמיה ב' ל"א), וכן מתורגם בלשון אשכנזי: ככם כגר, בפילת הנ"ף מורה על השווי משני כדדים, הואשן כשני והשני כראשון, וכן כאן אחס כגר וגר כנס: לפני ח', נעייני השם: באכלכם

ש ל ח ל ד טו

תרגום אשכנזי פו

(י) דער עוויגע רעדעטע מיט משה אונד שפראך: (יח) רעדע מיט דען קינדערן ישראל'ס אונד זאגע איהנען: ווען איהר אין דאן לאנד קאמט, דאהין איך אייך בריינגען ווילל, (יט) אונד עססעט פאן דעם בראדע דעם לאנד דעם, זא מיססעט איהר דעם עוויגען איינע העבע ברינגען, (כ) נעהמליך אלס אייערעם טיינעם ערשטלינג, זאללט איהר איין שטיק שפיוועטיג צור

(י) וידבר יהוה אל משה לאמר: (יח) דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם בבאתכם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה: (יט) והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה ליהוה: (כ) ראשית ערסתכם חלה תרימו

תרגום אונקלוס

ר ש י

(יח) בנאכט אל הארץ. משנה ביאה זו מכל ביאות שנתורה שכולן נאמר כי תבא כי תבאו לפיכך כולן למדות זו מזו וכיון שפרט הכתוב לך באחת מהן שאינם אלא לאחר ירושם ושיבה אף כולן אכלו זו נאמר בה בנאכט משנכנסו בה ואכלו מלחמה נתחייבו חלה: (כ) ראשית עריסותיכם. כשתלושו כדי עיסתכם שאתם רגילין ללוש במדבר וכמה היא וימודו בעומר עומר לגלגולת (שמות ט"ו) תרומו חלה אחת תרימו תרומה לשם ה': חלה. טורטי"ל

(יח) ומליל יי עם משה למימר: (יח) מליל עם בני ישראל ותימר להון במיעלכון לארעא די אנא מעיל יתכון לתמן: (יט) ויהי במיכלכון מלחמא דארעא תפרשון אפרשותא קדם יי: (כ) ריש אצותכון חלתא תפרשון אפרשותא כמא דמפרשין מראשיתה כלומר קודם שתאכלו מאנה ראשית תלקח

ב א ו ר

(יט) באכלכם מלחם, כשתרלו לאכול תרימו קודם לכן תרומה לה': אכלכם הנפרד אכול מקור מבנין הקל ובננוים תמיד הפ"א בקמ"ן חטף כמו ומשקרו את השנועה (דברים ז' ח'), וניום פקדי (שמות ל"ב ד'), על עזם את תורתי (ירמיה ט' יב'), ולפי שנוי המקור הם מן פקוד ולא מן פקוד לכן הק"ח תנועה קלה היא, והשוא שאחריה הוא נע בראיות רפיון בג"ד כפ"ת שאמרו, מן מבני הנכח לזכר ונוכחים לזכרים ונקבות אזי הפ"א בשו"א ועי"ן בקמ"ן שלא יהיו שני שואי"ן נעים רכופים, לכן נתהפכו התנועות, שהפ"א בשו"א והעי"ן בקמ"ן חטף: (כ) ערסחכם, בלק: חלה, יתכן שרשו חללוהדגש מורה על חסרון אות הנפל והפ"א לנקבה, וגם אפשר שהיא מנחי ל"ה וה"א שרשית נפלה וה"א הכתובה היא לנקבה, והדגש לסימן שהיא ממשקל השמות הכבדים והראוי בתשלומם

ה מ ע ר

(כ) חלה, כנר אמר המנאר שאין לברר אם הוא מנפולים או מנל"ה, וידוע כי המקרים והנמים אחים המה, ולזה אני אומר כי נקרא' חלה בעבור שהיא עוגה עגולה, ונגזר מן מחול, כי הריקוד במחול הוא על רוב במחוגה, וכן בדברי חז"ל: ופזר חלילה, שפירושו, סובב והולך; ומה גם חלי מנל"ה, ותעד נזמה וחליתם (הושע ב' ט"ו) שהוא שם תבאט העשוי בתמונת עגולה. חלה, לועז רש"י טורטי"ל בלעז, וזהו על דרך הכלל שמסרתי לך במרפא לשון שנת ס"ב ב' ד"ה ללל. טורטף בל"ל (חיון סוף הער דינער קובען). (ד"ה)

תְּרִימוֹ תְּרוּמָה בְּתְרוּמַת גִּרְוֹן בֶּן
תְּרִימוֹ אֶתֶּה: (כא) מִרְאשִׁית
עֲרֹסְתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תְּרוּמָה
לְדַרְתֵיכֶם: ס (כב) וְכִי
תִשְׁגּוּ וְרָאִתֶּם שׂוֹאֵת כָּל־הַמִּצְוֹת
הַיְאֵלָה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה: (כג) אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה

צור העבד ברינגען, וויא דיא
העבד פֿאן הער שיינע, זא
זאלל אונד ריעזע געבראכט
ווערדען: (כא) פֿאן אייערעם
טייגעס ערשטלינג מיססעט
איהר צו אללען צייטען דעם
עוויגען איינע העבד ברינגען.
(כב) ווען איהר אויס אירר
טהום (איין הויפטערברע
כען בעגעהעט), אונד ווידער
אללע ריעזע געבאטע האט
דעלט, וועלכער דער עוויגע צו
מושה גערעדעט האט, (כג) עס בעטריפֿעט נעהמליך איבערהויפט אללעס, וואס דער עווי

יחיה

גע

חרגום אונקלוס

ר ש י

דִּמְפָּר־שִׁין מִן אֵידָרָא בֶּן תַּפְּר־שׁוֹן יִתָּה:
(כא) מִרְיֵשׁ אֲצֻתְכֹן תִּתְּנוּ קֶדֶם יְיָ אִפְרָשׁוּתָא
לְדַרְיֹכֹן: (כב) וְאִרִי תִשְׁתַּלֹּן וְלֹא תַעֲבֹדוּן
יֵת כָּל פִּקְדֵיָא הָאֵלִין דִּי מַלְיָל יְיָ עִם מֹשֶׁה:
(כג) יֵת כָּל דִּי פִקִּיד יְיָ לְיִתְכֹן בִּידָא דִּמְשֶׁה
מו

טורטיל צלעו: בתרומת גורן. שלא
נאמר בה שיעור ולא בתרומת מעשר
נאמר בה שיעור אבל חבמים נתנו שיעור
לבעל הבית אחד מכ"ד ולנחתום אחד
מארבעי ושמנה: (כא) מראשית עריסותיכם
למה נאמר לפי שנאמר ראשית עריסותיכם
שומע אני ראשונה שנעיסות ת"ל מראשית
מקלטה ולא כולה: תתנו לה' תרומה.
לפי שלא שמענו שיעור קלה נאמר תתנו

שיהא בה כדי נתינה: (כב) וכי תשגו ולא תעשו. עבודת אלילים היתה בכל המלות
שהנבחר מביאין עליה פר והרי הכתוב מוכיחא כאן מכללה לידון כפר לעולה ושעיר לחטאת:
וכי תשגו וגומר. בעבודת אלילים הכתוב מדבר או אינו אלא באחת מכל המלות תלמוד לימר
את כל המלות האלה מזה אחת שהיא ככל המלות מה העובר על כל המלות פורק עול
ומפ' ברית ומגלה פנים אף מליה זו פורק בה עול ומפר ברית ומגלה פנים ואי זו זו ע"א:
אשר דבר ה' אל משה. אנכי לא יהיה לך מפי הגבורה שמענוס אחת דבר אלוקים שמים זו
שמענו (תהלים ס"ג): (כג) את כל אשר כוה וגו'. מגיד שכל המודה בע"א נכופר בכל התורה
כולה

ב א ו ר

בשלמו חלקה על משקל בקשה, ובסמיכות תשתנה הה"א לתי"ו וקמ"ץ לשתי חלח מלה, כמו
בקשה: בחרומה גרן, שהיא ראשית דגן, אף זו מראשית ערסותיכם, וימנן שת"ס הכוונה
על הנתינה שתהיה לכהן כמו תרומה, כי בפרשת מתנות כהונה לא נאמר שם מחנת חלה רק
תרומה ובא ולמד כאן שגם חלה תמנן לכהן בתרומה: (כב) וכי תשגו, כבר נאמר פרשת
העלם דבר בויקרא שהנבחר מביאין פר, אלא שגם נאמר כאן על שגגת ע"ז שמביאין פר לעולה
ושעיר עזים לחטאת, לפי שגם נאמר על שגגת שאר עבירה שהיא בכרת לכן הוא אומר אחת
מכל מלות ה' וכאן הוא אומר את כל המלות האלה הוי אומר זה שגגת ע"ז שעל ידי שגגתה
לא מכלל כל המלות אחר שיסוד השם ברוך הוא הוא עקר ויסוד לכלם, וכן אמרו חכמינו ז"ל
המודם בע"ז נכופר בכל התורה בלה, כך למדו חכמינו ז"ל בספרי ובהוריות (דף ס' ע"א) ויהיה
שעור הכתוב כך, וכי תשגו (שגגת ע"ז) ולא תעשו (ועי"ז לא תעשו דבר) מכל מלות ה', כי המודה
בה כבר בטול אכלו כל מה שזוה השם הנכבד, ופירושו כל המלות שום מלה, כמו ודורשי ה'
לא יחסרו כל טוב (תהלים ל"ד י"א) שום טוב, וכן מתורגם כלשון אשכנז: (כג) אח כל אשר
צוה

יהוה אליכם ביד-משה מן
היום אשר צוה יהוה והלאה
לדורתיכם: (כד) והיה אם מעיני
העדה נעשתה לשגגה ועשו כד-
העדה פר בן-בקר אחד לעלה
לריח ניחח ליהוה ומנחתו
ונסכו במשפט ושעיר-עזים
אחד לחטת: (כה) וכפר הכהן

גע איך דורך משה געבאטען
פאן דעם טאגע און, דא
דער עוויגע זאלעס געבאטען,
אונד אין דער פאלגע ביזא
אייערן נאכקאממען, (כד) זא
זאלל עס פאלגענדער גע-
שטאלט געהאלטען ווין: איזט
זאלעס דעואויגען דער געמיי-
נע איים אירטהום ווידער-
פאהרען, זא ברינגעט דא
גאנצע געמיינע איין יונגעס
רינר צום גאנצאפפער, צום
ליעבליכען גערודע, דעם עווי-
גען צו עהרען, געבסט דעם דאצו געהעריגען מעהל-אונד טראנקאפפער נאך פאר-
שריפט, אונד איין ציעגענבאק צום וינדענאפפער: (כה) דער פריעסטער פערועהנט

גען צו עהרען, געבסט דעם דאצו געהעריגען מעהל-אונד טראנקאפפער נאך פאר-
שריפט, אונד איין ציעגענבאק צום וינדענאפפער: (כה) דער פריעסטער פערועהנט

תרגום אונקלוס

ר ש י

מן יומא די פקיד יי ולהלאה לדורתיכון:
(כד) ויהי אם מעיני כנשתא אחעבידת
לשלו ויעבדון כל כנשתא תור בר תורי חד
לעלחא לאתקבלא ברעוא קדם יי ומנחתיה
ונסכיה בדהוי וצפיר בר עזי חד לחטאתא:
ויכפר

כולה וכל מה שהתנבאו הנביאי שאל' לזן
היום אשר ליה ה' והלאה: (כד) אם מעיני
העדה נעשה לשגגה. אם מעיני העדה
נעשה עבירה זו על ידי שגג שגגו והורו
על אחת מן העבדות שהיא מותרת לעבוד
ע"א נכך: לחטת. חסר אל"ף שאלו כשאר
חטאות שכל חטאות שבתורה הנאות עם
עולה החטאות קודמות לעולה שנאמר
ואת

ב א ו ר

צוה וגומר, היא תוספת באור על הכתוב שלמעלה: מן היום אשר צוה ה' והלאה, כל המלות
כלן נלעוו אחת אחת ולא יהיה לך כי הם ראשונות. (הרשב"ם), אבל באמת קצתם נלעוו קודם
מתן תורה, וכן הוא בהוריות (דף ט' ע"ב) והאמר מר עשר מלות נלעוו ישראל במרה וכו' עיין
שם, אמנם לפי פשוטו יהיה שער הכתוב כך: מן היום אשר ליה ה' (הוא היום אשר ליה הפישה
הזאת) והלאה לדורתיכם, והוא שב על תמלת הכתוב שלפניו וכו' חשבו, באלו אשר וכו' חשבו
מהיום ההוא והלאה לדורתיכם, ולא תעשו את כל המלות האלה, לומר שמהם המלות הזאת
נוסגת לדורות, כמו בפרכת חלה הקודמת שמה לנוהג בן לדורות וכן במלות רבות, וכן מתורגם
גל"א: (כד) והיה אם מעיני העדה, שגגו כל העדה והורו על אחת מהעבדות שהיא מותר'
לעבוד ע"א נכך. ידעת הרמב"ן לפרש הענין הזה על פי פשוטו שהוא קרבן הכופר לכל התורה
בשוגג, כגון ההולך ונדבק לאחת מן האצות לעשות בהם ולא ירכה להיות בכלל ישראל כלל,
ויהיה כל זה בשוגג כגון שיהיה ביחיד בתינוק שנשנה לבין הכותים, ובקבל כגון שיחשבו שבגר עבר
זמן התורה ולא היתה לדורות עולם, או שיאמרו כמו שזכר בספרי מפני מה אמר המקום לא
שנעשה ונטול שבר אנו לא עושין ולא נוטלין שבר כענין שהיו ישראל אומרים ושאלים את יחזקאל
שנאמר ויבאו אלי אנשים מוקני ישראל וישבו לפני (יחזק' י"ג כ"ד), אמרו לו רבינו יחזקאל הרי
עבד שמכרו רבו לא ולא מראשו וכו' או שיאמרו את התורה ובגר אירע לנו כן בעוונותינו כי
בימי מלכי ישראל הרשעים, כגון ירבעם ששכח רוב העם התורה והמלות לגמרי ובגר בא כן
בס' עזרא באשוי בית שני, ע"ב: לחטת, חסר א' שאלו כשאר חטאות שבתורה הנאות עם עולה
החטאות

דיא גאנצע געמיינע דער קיני
דער ישראל'ס וואָמיט איהנען
פֿערגעבען זיין זאָלל; דען
עס איזט איין אירטהים,
אינד זיא האַבען וועגען דיע
זעס אירטהומס, דעם עווי
גען צו עהרען, איהר פֿיי
ערפֿפֿער, וויא אייך איהר
זינדענאָפֿפֿער, דאָרגעבראַכט.
(כו) דער גאנצען געמיינע זאָ
וואָהל, אַלס דעם פֿרעמדען,
דער זיך אונטער איהנען אויפֿ-
העלט, זאָלל דאָדורך פֿער-
געבען זיין, דען דער איר-

על כל עדת בני ישראל ונסלח
להם כי שגגה הוא והם הביאו
את קרבנם אשר ליהוה
וחטאתם לפני יהוה על שגגתם:
(כו) ונסלח לכל עדת בני ישראל
ולגר הגר בתוכם כי לכל העם
בשגגה: **ס** שביעי (כו) ואם
נפש אחת תחטא בשגגה
והקריבה עזבת שנתה לחטאת:

והם ווירד דער גאנצען געמיינע צוגערעכנעט. (כו) זינדיגט איינע איינצעלנע פֿער-
זאָן אויס אירטהום, זאָ ברינגט זיא איינע יעהרונגע ציעגע צום זינדענאָפֿפֿער.
דער

תרגום אונקלוס

ר ש י

ואת השני יעשה עולה (ויקרא ה') וזו
עולה קודמת לחטאת: (כה) הביאו את
קרבנם לפני ה'. זה האמור בפרשה הוא
פר העולה שנאמר אשה לה': וחטאתם.
זה השעיר: (כו) חטאת בשגגה. בע"א:
עז בת שנתה. שאר עבירות ימיד מביא
בשנה

(כה) ויכפר כהנא על כל פגשחא דבני
ישראל וישתבק להון ארי שלוחא היא ואינון
איתחיו ית קורבנהון קורבנא קדם יי
וחבתהון קדם יי על שלוחהון: (כו) וישתבק
לכל פגשחא דבני ישראל ולגיריא דיתגירון
ביניהון ארי לכל עמא בשלוחא: (כו) ואם אגשחד יחוב בשלוחא ויקרב עיזא בת שחא
לחטאה

ב א ו ר

החטאות קודמות לעולות, שנאמר ואת השני יעשה עולה וזו עולה קודמת לחטאת. (רש"י),
וכן הוא בזבחים (דף כ' ע"ב): (כה) הביאו את קרבנם, זה פר העולה שנאמר אשה לה':
וחטאתם, זה השעיר ובעבור שהוא סמוך אל עזים הוא קטן והעתיד הסך. (הראב"ע),
ונראה שטעות נפל בדפוס והנכון לריד להיות והעתוד הסך, ורצה לומר שם שעיר כשהוא סמוך
אל עזים יורה על היותו קטן, וההפך בהעתוד (מן עתולים העולים) והוא הלפיר, כשהוא
נסמך אל עזים הוא הגדול שנעזים כמו ולפיר העזים הגדיל עד מאוד (לניחא ח' מ'), ואמר
שם שהחטא גדול מאוד עב"ז ונסלח להם כי שגגה היא ולא ביד רמה עשו וגם בקשו עליו סליחה
בהניאם את קרבנם: (כו) ולגר הגר בתוכם כי לכל העם בשגגה, כבר אמר כי שגגה היא
וכפל כאן בהוספת מלות לכל העם לומר אף שנהיתה על ידי שגגת הזקנים בהוראתם כמו
שפרשתי למעלה, עם כל זה אמר אחר זה ועשו כל העדה פר וגומר וכפר הכהן על כל עדת
ישראל וגומר ונסלח לכל עדת וגומר ולגר הגר בתוכם ובאמת לא סתמו הקהל כי סמכו על
הוראת בית דין, לכן אמר כי לכל העם בשגגה לבלס השוגג יחשב, כי העושה את אשר לא
תעשה מאיזה סבה שתהיה מ"מ שוגג הוא ולריך סליחה ונפרה, וכן כונת המדרש ללשון אשכנז:
(כו) ואם נפש אחת חטאה, בחטא ע"ז הנזכר בפרשה הקודמת: עז בת שנתה, על שאר
עבירות

(כח) וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל-הַנֶּפֶשׁ
הַשֹּׁגְגָה בַּחֲטָאֵה בְשֹׁגְגָה לִפְנֵי
יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו וְנִסְלַח רָיו:
(כט) הָאֲזָרָה בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגְרֵי
הַגֵּר בְּתוֹכָם תֹּזֶרֶת אַחַת יִהְיֶה
לָכֶם לַעֲשֹׂה בְשֹׁגְגָה: (ל) וְהַנֶּפֶשׁ
אֲשֶׁר-תַּעֲשֶׂה! בֵּיד רָמָה מִן-
הָאֲזָרָה וּמִן-הַגֵּר אֶת-יְהוָה הוּא
מִגְדֵּף וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא

מקרב

(כח) דער פריעסטער פֿער-
זעהנט דיא פֿערוואן, דיא זיך
אויס אירטהום פֿערגאנגען,
פֿאר דעם עוויגען, דאמיט זיא
פֿערועהנט זיא, אונד איהר
פֿערגעבען ווערדע. (כט) איי-
נערלייא לעהרע זאללט איהר
האבען פֿיר דען, דער זיך אויס
אירטהום פֿערגעהט. ער זיא
איין איינהיימישער אונטר דען
קינדערן ישראל'ס אָדער איין
פֿרעמדער, דער אינטער איה-
נען וואָהנט. (ל) ווען אָבער
איינע פֿערוואן, עס זיא איינ-
היימישער אָדער פֿרעמדער,
זיך אויס פֿרעפֿעל פֿערגעהט,
ונאָ האַט זיא דען עוויגען געלעסטערט, אונד דיעזעלבע פֿערוואן זאללט אויס איהרער
נאציאָן

תרגום אונקלוס

לְחַטָּאתָא: (כח) וְיִכָּפֶר בַּהֲנָא עַל אָנָשׁ דְּאִשְׁתָּלִי
בְּמַחֲבִיָּה בְּשָׁלוּ קָדָם יִי לְכַפֵּרָא עֲלוּהִי
וְיִשְׁתַּבֵּק לִיה: (כט) יִצִּיבָא בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְגִירָא
דִּיתְגִּירֹון בִּיגִיהֹון אֲוִרִיתָא חֲדָא תְּהֵא לְכוּן
לְדִיעְבֵּד בְּשָׁלוּ: (ל) וְאָנָשׁ דִּיעְבֵּד בְּרִישׁ גָּלִי
מִן יִצִּיבָא וּמִן גִּירָא קָדָם יִי הוּא מְרִגִּין וְיִשְׁתַּיְצִי אָנָשׁא הַהוּא מִגֹּז עֲמִיָּה:

ר ש י
כשנה או שעירה וכו' קנע לה שעירה:
(ל) ביד רמה. במזיד: מגדף. מחרף
כמו והיתה חרפה וגדופה (יחזקאל ה')
אשר גדפו נערי מלך אשור (ישעיה ל"ו)
ועוד דרשו רבותינו מנאן למנך את השם
שהוא

מִן יִצִּיבָא וּמִן גִּירָא קָדָם יִי הוּא מְרִגִּין וְיִשְׁתַּיְצִי אָנָשׁא הַהוּא מִגֹּז עֲמִיָּה:
ארי

ב א ו ר

עצמות יחיד מציא כשנה או שעירה ונע"ז קנע הכתוב שעירה: (כח) בחטא, המקור מניין
סקל והס"א לכנוי נסמרת על הנפש, ורפיון הס"א הוא על פי מסורה, והיה ראוי בְּחַטָּאתָא
הפ"א בק"מ רק שפעמים יבוא המקור בכנויו בחור"ק הפ"א, כמו בְּחַטָּתָא את קברותיכם (יחזקאל
ל"ז י"ג), בְּכַנְדֹּו כה (שמות כ"א ח'), ונעבור שהפ"א אות גרונית הורחבה על ידי סגול"ל:
וכפר הכהן על הנפש וגומר לפני ה', הטפחא שתיבת בשגגה הוא מפסיק יותר מן התכיר
שתיבת השגגה, ולפי זה תהיינה מלת בחטא בשגגה מאמר מוסגרי, ושעורו וכפר הכהן על
הנפש השגגה לפני ה', ואמר זאת הוסיף לבאר בחטא בשגגה על דרך שאמר למעלה כי שגגה
היא, וכן מתורגם בלשון אשכנז: (כט) האזרה בבני ישראל וגומר, יתכן שהלמ"ד במלת
ולגר מושכת עומה ואחרת עמה באלו יש למ"ד גם במלת האזרה ושעורו כך, מורה אמת יהיה
לכם לעושה בשגגה לאזרה בבני ישראל ולגר הגר בתוכם, כמו שכתב המתרגם בלשון אשכנז:
(ל) אשר העשה ביד רמה, פירש רש"י במזיד, ויותר מכון למשמעות המלה, כמו שפירש
הראש"ע ביד רמה להראות הכל שאינו ירא מהשם עב"ל, כי גם העושה במזיד יכול להסתיר
בבדי שלא יהיה כל כך חליל השם, וכאן אמר את ה' הוא מגדף, ר"ל שמתלל השם להראות
שהוא עושה מה שלכו ספק באלו אין יודעו ואין רואהו: מגדף, מחרף, כמו אשר גדפו נערי
מלך אשור (ישעיה ל"ז ו'), והיתה חרפה וגדופה (יחזקאל ה' ט"ו), ולפי פשוטו שב על
עבודה זרה שדבר למעלה, ורבותינו דרשו מנאן שהוא מנך את השם ולמדו שהוא נכבד:

נאציאון אויסגעראטטעט ווער-
דען: (לא) דען זיא האט, אויס
פֿעראכטונג פֿאר דעם עוויגען
וואַרט, זיין געבאָט איבער-
טרעטען, איינע זאָלע פֿער-
זאָן ווערדע אויסגעראטטעט,
דיא שולד ליעגט אין איהר.
(לב) אלס דיא קינדער ישרא'ים

אין

ר ש י

שהוא כנרת: (לא) דבר ה'. אזכרת ע"א
מפי הנבירה והשאר מפי משה: עונה זה.
בזמן שעונה זה שלל עשה תשובה:
(לב) ויהיו במדבר וימלאו. בגנותן של
ישראל

מִקְרַב עֲמָה: (לא) כִּי דְבַר-יְהוָה
בָּזָה וְאֶת-מִצּוֹתוֹ הִפְרָה הַכֶּרֶתוּ
תְּכַרֶּת הַנֶּפֶשׁ הַהוּא עֹנֶה
בָּהּ: פ

(לב) וַיְהִיו בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר

וימצאו

תרגום אונקלוס

(לא) אָרִי עַל פִּתְגָמָא דִּי בְסַר וַיֵּת פְּקִידוֹהִי
אֲשֶׁנִּי אֲשַׁתְּצָאָה יִשְׁחִיצִי אֲנָשָׁא הֵהוּא חֹבִיָּה
בֵּיהּ: (לב) וַיְהִיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּרָא וַאֲשַׁכְּחוּ
גברא

ב א ו ר

(לא) כי דבר ה' בזה וגו', השעיר הפר את מצות ה' בעבור בזותו את דברו, וכן מתורגם כל"א: הכרת
הכרת הנפש ההוא, הרולה לדעת ענין כרת הנפש ומה הנרלה בה לדעת רז"ל ולדעת גדולי
ישראל הנאים אחריהם, יעיין ברמב"ם הלכות תשובה פרק ח', וברמב"ן בשער הגמול: [א"ה
אנחנו לא נעיר כי אם על הוראת התיבה והשאלתה לבד, על פי הדרך אשר דרך זה הרב
המבאר ספר ויקרא, בתחלת פרשת אמור, עיין שם: המתנון בדרכי הנפש ומדותיה ידע שאין
בתענוגי הנפשות למעלה מן האהבה, והיא תשוקת הריעות והכנרה והדניקות עם נפשות
אחרות, וכל מאווי האדם אל האהבה הזאת יכונו, כי היא פרי ותכלית כלם. פעמים שתמשך
להדבק עם הפחות והקטן ממנו, ויקרא חנינה וחסד, ופעמים תהיה עם הדומים לנו, ויקרא
אחיה וריעות, ויש שיתקוק האדם להדבק בעלם וכבוד ומרום ממנו, ואז אינו אלא קורבה,
על דרך שאמר ואני קרבת אלהים לי טוב (תהלים ע"ג כ"ח), וזהו הקשר האמין והנשגב אשר
בעולם הנפשות, כפי האפשר לשכון בגוף להשיג ממנו, כי אין נפש קשורה בנפש כי אם בתכלית
אהבה. והטוב האמתי, וההללמה שאין למעלה ממנה היא להיות דבוק ונאחז ונלמד בחברת
הנפשות העליונות ולהתעלם באהבים, והפיוט שהוא התבודדת הנפש והיותה עזובה, גלמודה,
ושכולה מכל אהבה ואחיה וריעות, היא תכלית כל הרעות, ואין נגע ולער למטה ממנו, והוא
עונג אבדן הנפש, כפי האפשר לנו להבין ממנו. ומה תבין ענין האסיפה אל עמיו, או אל
אבותיו הנזכר במיתת הנדיקים, וענין כרת הנפש לעולם הבא, שהוא העונש העושה ביד רמה,
הכוונה שינתקו מיתרי האהבה והדניקות, ולא יהיה לנפש הממרה אחיה בעולם הנפשי, לא
תאסף ולא תקבץ בקהלם, ולא תתעדן בתענוגים הרחוקים, לא בחנייה ולא ברעות ולא
בקירבה, כי אם תשאר בדודם ושיממה, ויהיה זהו מדה נגד מדה, תחת אשר בזה להקרב
אל השם, ואת מצותו, שכלם אהבה ואחיה, הפר, ולזה הכרת תכרת הנפש היא עונה
בה: עינה בה, כמו דמו בראשו רכה לוואר שהוא עלמו גרם לו העונש, ויהיה עונה לשון
עונש, כמו תנה עון על עונם (שם ס"ט כ"ח), פירוש תנה עונש על עונם, וכן מתורגם בלשון
אשכנז, והנה בפי' הזאת יש שנויים רבים בשמות הפעולות, כי אמר תחטא, והקריבה, בלשון
נקבה, בזה, הפר, בלשון זכר, תכרת, עונה, בלשון נקבה, והענין כך הוא, כי כנר הוזכר
שאלת נפש פעם יאמר על הגוף ואז תשתמש בלשון זכר, כמו אחד נפש (במדבר ל"א כ"ח) נפש
שנים (בראשית מ"ו כ"ז), ופעמים על הנפש ואז תשתמש בלשון נקבה, ופעמים תכלול שניהם
ואז תשתמש בלשון זכר ובלשון נקבה, ובענין החטא תכלול שניהם כי הרצון ייוחס אל הנפש
והאעשה אל הגוף, לכן הפעולות המתחלות אליה ישתמשו בלשון זכר ובלשון נקבה, אמנם
תרגום יב"ע תרגם מלת נפש בר נש שהוא לשון זכר, לכן תרגם כל הענין בלשון זכר, והמתרגם
אשכנזי תרגם המלה (פעריון) שהיא לשון נקבה, לכן תרגם כל הפעולות שבענין גם כן בלשון
נקבה: (לב) ויהיו בני ישראל במדבר, לשון הראב"ע, לפי דעתי שהוא מדבר סיני, אמנם

ש ל ח ל ד טו

הרגום אשכנזי פט

וַיִּמָּצְאוּ אִישׁ מִקֵּשׁ עֲצִים בַּיּוֹם
הַשִּׁבְעִי: (לג) וַיִּקְרִיבוּ אֹתוֹ
הַמָּצְאִים אֹתוֹ מִקֵּשׁ עֲצִים
אֶל-מִשָּׁה וְאֶל-אַהֲרֹן וְאֶל
כָּל-הָעֵדָה: (לד) וַיִּגִּיחוּ אֹתוֹ
בַּמֶּשֶׁמֶר כִּי לֹא פָרַשׁ מִהֶ-
יַעֲשֶׂה לוֹ: ס (לה) וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל-מִשָּׁה מוֹת יוֹמָת הָאִישׁ
רְגוּם אֹתוֹ בְּאֲבָנִים כָּל-הָעֵדָה

אין דער וויסמע ווארען, פאנ
דען ויא איינען מאן דער אס
שבת האלץ ואממלטע;
(לג) דיא איהו האלץ ואממלטע
פאנדען, בראמטען איהו פאר
משה, אהרן אונד דיא גאנצע
געמיינע. (לד) מאן טהאט איהו
אין פערהאפט, דען עס וואר
ניכט דיטליך ענטשיעדען,
וואס איהם געשעהען וואללטע.
(לה) דער עוויגע אבער שפראך
צו משה: דער מאן וואלל גע-
טעדטעט ווערדען, דיא גאנצ-
צע געמיינע וואלל איהו אויסר-
האלב

מחוי

ר ש י

חרגום אונקלוס

ישראל דנר הכתוב שלא שמו חלל שנת
ראשונה ובשנייה בא זה ושללה: המולאים
אותו מקושש. שחתו בו ולא הניח מלקושש
אף משמלוהו וחתו בו: (לד) כי לא
פירש מה יעשה לו. באזה מיתה ימות
אבל יודעים היו שהמחלל שנת במיתה:
(לה) רגום. פשנ"ט בלעזובן הלך אל"ט
וכן
למשה אחקטלא יחקטיל גברא רגומי יתיה באבניא כל כנשחא מברא למשריתא:
ואפיקו

גברא בד מגבב אעין ביומא דשבחא:
(לג) וקריבו יתיה ראשכחו יתיה בד מגבב
אעין לוח משה ולוח אהרן ולוח כל כנשחא:
(לד) ואסרו יתיה בבית מטרא ארי לא
אחפרש להון מה דיעבדון ליה: (לה) ואמר
למשה אחקטלא יחקטיל גברא רגומי יתיה באבניא כל כנשחא מברא למשריתא:
ואפיקו

ב א ו ר

יותר נכון לפי פשוט דעת הרמב"ן וזה לשונו, ולפרשה הזאת סמך אחרים ענין המקושש, כי היה
בזמן הזה אחר מעשה המרגלים על דרך השטט, וזה טעם ויהיו בני ישראל במדבר, כי בהתאחר
שם העם בגזרה הנזכרת היה המאורע הזה ואח"כ לוח במלות כולת שיזכרו בו המלות כלן ולא
יזכרו את השנת או זולתה מן המלות עכ"ל: מקושש, בינוני מבין המרובע בגזרת הנפולים
וענינו לקיטז הדברים הדקים בקש ועלים: (לד) במשמר, בפתחות הבי"ת כי היה מקום
ידוע לבית האסורים: מה יעשה לו, יודעין היו שהמחלל שנת במיתה, אבל לא היו יודעין
באזה מיתה. (רש"י והראב"ע): (לה) רגום, פירש רש"י פשנ"ט בלעז"ל פיעמחנט, בלשין אשכנז
טטריה

ה מ ע מ ר

(לה) רגום, חסרון מלה אחת במי' רש"י התעם את המעתיקים לחרגום הנלע"ז פשנ"ט בל"א טטריה
יגענד, וזה טעם כידוע לכל מבין בלשון לרפת, כי רגום באבנים יקרא ונפידמנט, ואם גאזר שהוא
לשון נטן, ל"ל פיערדחנט וגזר משם פיעררע (טטיון); אולם בפירוש רש"י משנת רכ"א דפוס פראג
אשר לי כתוב, רגום, עשה פיישנ"ט וכן הלך וכו' והוא פועמחנט (מחכענד, ווירקענד) כי
לרש"י ישג' לשונות לאופן המקור: לשון פיעול (שמות כ' ח' ישעי' ל"ו י"ט) לשון עשה כמו כאן,
ולכונן לשון הוה (דברים ח' ט"ז, שם כ"ז א') ולפעמים נוחן בו סימן: כמו זכור (קהלת ט' י"ח)

וביחזקאל

תרגום אשכנזי

ש ל ח ל ד טו

מחויין למחנה: (לו) ויציאון
אלו כל העדה אל מחויין
למחנה וירגמו אותו באבנים
וימת כאשר צוה יהוה את
משה: פ

(לז) ויאמר יהוה אל משה לאמר:
(לח) דבר אל בני ישראל ואמרת

האלב דעם לאגערם שטייניג
גען. (לו) דיא געמיינע פֿירר.
טע איהן דארויף צום לאגער
הינזיס, אונד מאן וואָרף איהן
מיט שטיינען צו טאָדע, וויא
דער עוויגע דעם משה בעפֿאָה.
לען. (לז) פֿערנער שפראך
דער עוויגע צו משה, וויא
פֿאָלגט: (לח) רעדע מיט דען
קינדערן ישראל'ס, אונד זאגע
איה.

ר ש י

וכן זכור ושמור: (לו) ויזכורו אותו: מכאן
שנית הסקילם מן ומוק מבית דין: ועשו
דפקד יי יח משה: (לז) ויאמר יי למשה למימר: (לח) מליל עם בני ישראל וחימר
להו

ב א ו ר

(טסייגער), וכן הלך אלגט (בלשון אשכנז געהער), וכן זכור ושמור ע"ל, ויהיה מאמר מות
ימת האיש על דרך כלל ואחריו פרט, כי על המיתה לא נסתפק משה כמו שפירשתי, אלא שדרך
הכתוב

ה מ ע מ ר

וניחזקאל (כ"ג ל') פירש עשה אלה לשון פעול ולעו פיישגט בלעז כמו באן. ואל יקחך לנך
לחשוב כי רש"י לא שם הכדל בין המקור ובין ביוני באמרו לשון הוה על המקור וזהו
אשר יקרא בשם המדקדקים פרעזענס (געגענווערטטיגע לייט); הנה אשכילך ואורך בדרך לשון
רש"י ענין לשון הוה וחרפה כי בעכמותו לא על המקור וביוני לבד יאמר לשון הוה כי
אם גם על העבר והעתיד להורות על הפעולה שהיא חמידית או שלא פסקה עדיין, ולפעמים
באר רש"י ענינו באר הטיב, כמו החרס (דברים ג' ו') שהוא המקור מההפעיל שם פ':
לשון הוה הלך וכלות כלומר שלא נחו ושקטו עד שהחרימו כל עיר מחסם החל וכלה,
וכן ואננות אותו טחון (שם ט' כ"א) שהוא המקור מהקל פי' ג"כ: לשון הוה הלך וכלות
כל מר שלא עמד מלהכות אותו היטב עד שהי' דק נעפר (ויש ספרים שכתוב שם כמו הלך
וכלות, וזה הטעם אחד מהמעתיקים לחשוב שהבית פסוק לראיה וכתב במוסגר: פרשת כי תבוא,
ולחם יחפש אדם אחריו כי לא נמלא הפסוק כן). וכן אמר בביוני (בראשית ט"ז י"ז) וז"ל:
בכל חובה בלשון נקבה שיסודה ב' אותיות כגון בא, קס, שג, כשהטעם למעלה לשון עבר
הוא וכו' וכשהטעם למטה הוא לשון הוה דבר שנעשה עכשיו והולך וכו' (ועיין
רש"י שם י"ח ב'). וכן בעתיד: אשר תקטיר להם (הושע ב' ט"ו) פי' תקטיר תמיד להם
ולשון הוה הוא, ונפסקו אני טרם אכלה לדבר (בראשית כ"ד מ"ה) פי': וכן כל
לשון הוה פעמים שהוא מדבר בלשון עבר ויכול לכתוב טרם אני כליתי ופעמים
שמדבר בלשון עתיד כמו כי אמר איוב (איוב א' ה') הרי לשון עבר, ככה יעשה
איוב (שם שם) הרי לשון עתיד, ופירוש שניהם לשון הוה (ועיין שמות ט"ז א'). ובשמואל
(ב' כ"ז ז') אומר דרך כלל: כך דרך לשון הוה מדבר לשון עבר ולשון עמיד
בפעם אחת, וזה חנין לנאר מלינת לשון הוה בפירוש. (ד"ה)

אלהם ועשו להם ציצת על-
בנפי בגדיהם לדרתם ונתנו על-
ציצת הכנף פתיל תכלת:
(לט) והיה לכם לציצת וראיתם

איהנען: ויאוללען בייא אל-
לען איהרען נאקאממען אן
דוא עקקען איהרער קליידער
שוואפארען מאכען, אונד אן
דיעזע שוואפארען איינע שנור
פאן דונקעלבלויער וואללע
בעפעסטנען: (לט) דייעזע
זאללען אייך צו שוואפארען
דיענען

אחו

חרגום אונקלום

להון ויעבדון להון כרוספדין על בנפי
בסותהון לדריהון ויתבון על כרוספדיא
דכנפא חוטא דתכלתא: (לט) ויהון לכוון
לכרוספדין

ר ש י

(לח) ועשו להם זיגית: על שם הסתילים
המלויים בה כמו ויקחני בזיגית ראשי
(יחזקאל ח'). דבר אחר זיגית על שם
וראיתם אותו כמו מליץ מן המרכים (זיר
ה'): חבלת. כנע ירוק של חלזון:
וזכרתם

ב א ו ר

הכתיב לדבר תחלה כלל הענין מות יומת ומפרש שהמיתה תהיה בסקילה: (לח) ועשו להם
ציצת, ענף הנגד מה שנאמר מן הארז שהוא נחלה בו יקרא זיגית, לפיכך קרא החוטין שזוה
הכתיב לחלית בכנף הנגד זיגית, ונקרא זיגית על שם הענף הנחלה בו כי רוב חוטי הציצת הם
ענף, כמו שאמרנו רבותינו ז"ל שליש גדיל ושני שלישי ענף, וכן אמרו אין זיגית אלא ענף, וכן
הוא אמר ויקחני בזיגית ראשי (ר"ש בן מלך), וכפירוש הרשב"ם והראב"ע, וכן פירש"י בתחלת
דבריו יזה לשונו, על שם הסתילים המלויים בה, כמו ויקחני בזיגית ראשי, דבר אחר זיגית על
שם וראיתם אותו, כמו מליץ מן המרכים ע"ל, והמתרגם אשכנזי הרכיב שתי ההוראות האלה
ומתרגמין המלה הזאת (שוואפארען). ודע כי שם זיגית הוא לשון יחיד, כמו לין והיו"ד הנמשכת
אחר ל"ה אף שאינה נחובה והת"ו נוספת והוא שם כללי לכל החוטין שננוקף אחד: על הכנפי,
על כל אחד מכנפי הנגד. והנה כאן הזכיר הציצת שהיא הענף שהם החוטין הנפרדים שאחר
הקליעה והקשרים, ובמקום אחר (דברים כ"ב י"ב) הזכיר הגדילים והם החלק מהציצות הקלוע
על ידי חוט המקיף אותם עם איזה קשרים, וחכמינו ז"ל נתנו שיעור שליש גדיל ושני שלישי ענף:
בנפי מן הסדר רבוי זכרים בנפיים, או בנפיים להוראת הזוג ובסמיכות בנפיי, ולסלן אומר על
ארבע בנפיות (שם) מהנפרד רבוי נקבות בנפיות ובסמיכות בנפיות: על ציצת, ענף זיגית וכמוהו
רבים: ציצת הכנף, סמוך, כי משקל הזה שזה נפרד ובסמיכות: תכלת, דומה לרקיע, והוא
הכנע הנקרא בלשון אשכנזי (דונקעבוליא): (לט) והיה לכם לציצת, בלשון יחיד וכן וראיתם
אחולשן יחיד כאשר כתבתי שהשם זיגית הוא שם כללי לכל קבוץ הסתילים יחד שננוקף אחד.
והנה כל המפרשים לא הסתכלו בשווי הלשון הנמלא בפרשה זו, שהתחיל בלשון נסתר ועשו
ל"ם, בגדיהם, לדרתם, ונתנו, ואחר זה אמר בלשון נכח והיה לכם, וראיתם, וזכרתם עד
סוף כל הפרשה. והנראה לע"ד כי לפי הדין זיגית חובת גברא ולא חובת מנא, רגליו לומר
שאינו חייב בזיגית רק בזמן שהוא לנוש בנגד בת ד' נפיות, אבל אם אין לנוש בו אין הנגד
חייב בזיגית, ולכן אם היה אומר ועשיתם לכם זיגית על כנפי בגדיכם היה משמע שהוא לזה
לעשות זיגית על כל פנים אף שאינו לנוש בנגד בת ד' נפיות על גופו רק שמונה בקיפסא כיון
שלא זכר כאן רק כנפי בגדיכם סתם, לכן נאמר הפסוק הראשון בלשון נסתר והוא הקדמה
אל הדבור לישראל שנפסוק השני, ושעורו כך, דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם, כשיעשו להם
זיגית על כנפי בגדיהם לדרתם, ויתנו על זיגית הכנף פתיל תכלת (על פי החיוב המפרש במקום
אחר אשר תכסה בה והיינו בזמן שהוא לנוש בה, או תאמר להם) והיה לכם לזיגית וראיתם אותו
וזכרתם את כל מלות ה' ועשיתם אתם (היינו ש' אמר להם כי החיוב של הציצת הוא למען תראו
א' אתם ותזכרו על ידי זה המלות ותעשו), ולכן בפרשת תלך נאמר בלשון נכח גדילים תעשה
לך על ארבע כנפות כסותך (שהוא צווי ממש, לפי שאמר אחריי) אשר תכסה בה שהכונה בשם
שהוא

תרגום אישכנזי

דיענען דאס איהר ווא זעהעט
אונד איך אללער געבאטע
דעם עוויגען עראינגערט, אונד
ווא האלטעט, גיכט אבער
אויס

שלח לך טו

אתו וזכרתם את כל מצות
יהוה ועשיתם אתם ולא תתורו

אחרי

תרגום אונקלוס

לכרוספדין ותחזון יתיה ותתדבדון ית כל
פיקודיא דיי ותעבדון יתיהון ולא תטעון
בחר

(לט) וזכרתם את כל מצות ה'. שמנין
גיטריא של כליה שש מאות ושמונה חוטין
וחמשה קשרים הרי תרי"ג: ולא תתורו
אחרי

באור

שהוא לבוש זה אז הקיבו עלינו לעשות זה כליה: וזכרתם את כל מצות ה', [א"ה] מפרשי הפסע
ישטעו לבאר באיזה דרך זכרו כל המצות ע"י שיראו את הכליה, ואני אעירך על ענין שלא זכרוהו וכבר
הודעתך דרכן של האומות הקדמונים (שלא ידעו עדיין ממלאכת הכתיבה) לחקוק תמונות ופסילים
ולורות סינות, כל צורה תורה על ענין שלם אשר יראו להודיע לבניהם אחריהם, והחכמים הנקראים
בספרי ד"ה היו יודעין ה' דאם כל צורה וצורה, וכמ"ש בבאורנו היו מהם חרטומי מצרים וחכמיה,
ה'ודעים לפתור הצורות ההם, ולהודיע את הנצלה בהם, והנה נחלק לא היו הצורות ההם כי אם
סימני הכתיבה מורות על ענין, בעין אותיות האלפ"א בית"א והתיבות שאלו משתמשים בהם, שאין
בהם הוראה עלמית כ"א הוראה סימנית לבד, ואולם באירך הימים וקלקול הזמנים הטעו האנשים
החזוטים הללו את ההמון בדעות משונות ודברים כוזבים, אמרו שיש בצורות ההם הוראה עלמית,
ויחסו להן סגולות ופעולות כוזבות, ומשם ילאו טעות האלילים והטלמאזות אשר החזו את רוב
צני האדם בדרכים מקילקלים ומעשים מתועבים כוודע, חזן מן האבות הקדושים ובניהם
שהבדילם לוהם יתברך לעם סגולה ונחן להם תורה ומצות לאשר מן התועבות ההם, והנה
קלת אומות עשו להם סימני הכתיבה על ידי חוטין עם מיני זנבים ובהם קשרים, ועל פי
הסימנים אשר להם במיני הזנבים ובמספר הקשרים היו יודעין כל הספרים הקודמים, וכאשר
ספרו עובדי ימים מלמי הספיות, עת נכבשי לפנייהם כל ארצות עולם החדש הנקרא (חשעריקא),
מלאו בחלק הדומי הנקרא (פערו) בחלרות מלכיהם, תיבות מוסגרות מלאות חוטין כזובים
עם קשרים מחולפי המספר ולא ידעו מה המה אלה, אך חושבי המדינה ההיא אמרו, שכל
היו סימנים על ספרי דברי הימים שלהם אשר מלאו אותם מקדש, ולפי מספר הקשרים והגוונין
ידע כל דבר על נכון. והנה השם ברוך הוא שהבדילנו מן המועים אשר לנו הפסילים והתמונות
ההן המכללות ומשכיות דעת בני האדם, ונתן לנו תורה ומצות לטהר את לבנו מטומאת ע"ז
ולעורר אותנו חמיד ע"י מעשים ופעולות מיוחדות על פנות האמונה האמתית ויסודותיה, וזה לנו
הצדדים הנשגבים ההם מוגד עינינו כל הימים, והם מצות מילה, ואבות מזוה על פתח בתינו
והצדדים, וזה לעשות אות התפילין על ראשו ועל יד שמאלו, ומצות לובת בבגדו כדי שזכרוהו
בכל עת שנסמך בהם, מעתה הנראה שנמצאות לובת ענין הזכירה על פי האופן הנזכר, אשר
היה נהוג אלל קלת הקדמונים, הוא ע"פ הכבד והגוון, וע"פ חשבון הקשרים והחוטין, וזה לשון
הכרייתא במיתא (דף מ"ג ע"ב) תניא ה' בני מאיר אומר מה נשחנה תכלת (שימדו הקנ"ה למצוה זו)
מפני שהתכלת דומה לים (אנשינו נוסים לישראל) וים דומה לרקיע ורקיע לבסא הכבוד (וימנה התכלת
מזכיר היושב על הכסא וע"ד נאה לישראל שיהיה כסאו עליהם) שאל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר
ובעלם השמים לטהר (דהיינו רקיע) (שמות כ"ד י') ותתיב כמראה אבן ספיר דמות כסא (ויקראל"א)
כ"ו), (ויבסא כתיב ספיר אלמא רקיע בנמחה כסא ותכלת לים וים לרקיע אבן קמיון) עכ"ל ה"ע
סירש רש"י, הרי בארז"ל שהסימן הוא הגוון ומראה. והנה רש"י ז"ל פירש וזכרתם את כל
מצות ה' שמנין גיטריא של כליה שש מאות, ושמונה חוטין וחמשה קשרים הרי תרי"ג עכ"ל, הנה
כתב צ"ח שהם מן ה' מנין החוטין והקשרים, ועל הדרך הזה כל הרמזים שזכרנו קדמונינו
במעשי הליכה אחת ונכון, כי כל חוט וכל קשר חבל שזכרנו ממנו יורה על ענין נכבד ומרומם
בפנות הדת והמורה, והכלל שהיה הכונה האלהות לשמורנו מטעות העמים ולחד את לבנו בכל
דרכי הזכירה והתעוררת המעשה לעבודתו ויגאלו, כמ"ל: ולא תתורו, ענינו ההליכה לכל
רוח

אחרי לבבכם ואחרי עיניכם
אשר אתם זנים אחריהם:
(מ) למען תזכרו ועשיתם
את כל מצותי והייתם
קדושים לאלהיכם: (מא) אני
יהוה אלהיכם אשר הוצאתי
אתכם מארץ מצרים להיות
לכם לאלהים אני יהוה
אלהיכם: פ

איערעם הערצען אינר איי
ערן אויגען נאך יאנדעלט,
דיא אייך אויף אבוועגע פער
פיהרען. (מ) איהר ווערדעט
דאדורך מיינער געכאטע
איינגעדענק ויין, ויא האל-
טען, אונר אייערעם גאטטע
הייליג ויין. (מא) איך בין דער
עוויגע, אייער גאטט, דער
איך אייך אויס מצרים גע-
פיהרט האבע, אייער גאטט
צוויין: איך דער עוויגע, איי-
ער גאטט:

איינסט

ויקה

ר ש י

חרגום אונקלום

בחר הרהור לבכון ובחר חזו עיניכון די
אחון מען בתריהון: (מ) בדיל דהתדרון
ורעבדון ית כל פקדי ותהון קדישין קדם
אלהכון: (מא) אנא יי אלהכון די אפקית
יתכון מארעא דמצרים למחוי לכון לאלהא
אנא יי אלהכון:

ואחסליג

אחרי לבבכם. כמו מתור הארץ הלכ
ופעניס הם מרגלים לגוף ומספרים לו
את העבירות העין רואה והלב קומד והגוף
עושה את העבירה: (מא) אני ה'. נאמן
לשם שבר: אלהיכם. נאמן ליפרע: אשר
הוצאתי אתכם. על מנת כן פדיתי אתכם
שחקנלו עליכם גזרותי: אני ה' אלהיכם.
עוד למה נאמר שלא יאמרו ישראל מפני
מה אחר המקום לא שנעשה וניטול שבר
אנו לא עושין ולא נוטלין שבר על כרחכם
יבוא מלכים וכן הוא אומר אם לא ביד חזקה
אמלך עליכם (יחזקאל כ'). דבר אחר למה נאמר
יבוא מלכים וכן הוא אומר במלכים בין טפה
של נכור לשאינה של נכור אני הוא עתיד
להנחין וליפוע מן החולה קלא חילן כנגדו ואומר
תכלת היא. ומיסודו של ר' משה בדבשן העתקתי
למה נסמכה פרשת מקווש לפרשת ע"א
לומר מי שהיו בדת ישראל שהמחלל את השבת
כעובד ע"א שאף הוא שכולה בכל המלות
ובן הוא אומר בעזרא (נחמיה ט') ועל הר סיני
יבוא ונ' ותחן לעמד תורה ומלות ואת שבת
קדשך הודעת להם. ואף פרשת לויית לכך
נסמכה לאלו לפי שאף הוא שכולה כנגד
כל המלות שנאמר ועשיתם את כל מצותי:
(לח) על כנפי בגדיהם. כנגד
ואשף אהנם על כנפי נשרים (שמות י"ט)
על ארבע כנפיות ולא בעלת שלש ולא בעלת
חמש כנגד ד' לשונות של גאולה שנאמר
והוצאתי והללתי וגאלתי ולקחתי (שם ז')
: פתיל תכלת. על שם שכול כבור'
תרגמו של שכול תכלת ומכתם היתה כלילה
וכן לנע תכלת דומה לרקיע המאחיר לעת
ערב ושמונה חוטים שנה כנגד שמונה ימים
ששהו ישראל משילאו ממלכים עד שאמרו
עירה על הים

באור

רוח משה ומשה עם החקירה והחפוש על כל דבר נאמד ומגינה: אחרי לבבכם, הלכ והענינים הם
מרגלים לגוף ומספרים לו את העבירות, העין רואה והלב קומד והגוף עושה העבירה, לכן הוסיף
חוקלום בביתו כונת הכתוב הזה בחר הרהור לבכון ובחר חזו עיניכון ואחריהם, כי מי שילך אחרי
תאוות הוסיף מלת עבודת אלהיו: (מ) למען תזכרו, וכבר אמר וזכרתם וגו', אבל שבונו כאן,
למען שכתובתו ועשיתם את כל מצותי (ומלות את כל מצותי פעול אל פועל הזכירה ופעולה) תהיו
קדושים לאלהיכם: (מא) אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי וגו', למלכותי הוצאתי אתכם להיות לכם
לא הים, וכמו שפירש רש"י על מנת כן פדיתי אתכם שחקנלו גזרותי: אני ה' אלהיכם, לכן גם עתה
אני מכם אתכם את המכות הזאת, ורש"י פירש אני ה', נאמן לשלם שבר, אלהיכם נאמן לשרע:
ויקה